

АНОТАЦІЯ

Псьота Т. В. Еволюція правового статусу особи у домодерному та модерному міжнародному праві (кінець IV тис. до н. е. – початок XX ст.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 Міжнародне право (29 Міжнародні відносини). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню еволюції правового статусу особи у домодерному та модерному міжнародному праві кінця IV тис. до н. е. – початку XX ст. У Розділі 1 здійснено аналіз історіографії проблеми правового статусу особи у домодерному та модерному міжнародному праві. Зокрема, було виокремлено та розглянуто групи вітчизняних та зарубіжних робіт, а саме сучасну історіографію еволюції правового статусу особи в домодерному та модерному міжнародному праві (кінець XX – початок XXI ст.), історіографію проблематики розвитку міжнародно-правового статусу індивіда в домодерну та модерну добу (кінець XIX – початок XX ст.), історіографію еволюції правового статусу особи в міжнародно-правовій думці російських та західноєвропейських вчених XIX ст. Аналіз сукупності вітчизняної та зарубіжної наукової літератури стосовно еволюції правового статусу особи в міжнародному праві домодерної та модерної доби дозволив дійти висновку про недостатність висвітлення даної проблематики, фрагментарність та різномірність аналізу відомостей стосовно предмета дисертаційного дослідження.

Надано характеристику джерельної бази дослідження правового статусу особи в міжнародному праві домодерного і модерного періодів, визначено її структуру та особливості. Вказано, що джерельна база дослідження характеризується багаторівневістю та різномірністю та складається із сукупності історико-правових пам'яток – міжнародних договорів та звичаєвих норм,

дипломатичної практики, судових прецедентів, доктринальних праць тощо, які відображають поступове формування уявлень про правове становище індивіда у міждержавних відносинах досліджуваного періоду.

У контексті теоретико-методологічних основ дослідження проблеми зазначено, що під час вивчення використано філософські, загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, основні принципи здобуття наукових знань, що уможливило розгляд явища правового статусу індивіда та його характерних рис у зазначених хронологічних межах як динамічної категорії, яка обумовлювалася розвитком міжнародного права, еволюцією уявлень про значення людини у міжнародних відносинах.

У Розділі 2 виявлено характерні риси правового статусу особи у стародавньому міжнародному праві та ступінь впливу регіональних факторів на еволюцію становища індивідів, з'ясовано передумови появи та розмежування у міжнародному праві стародавнього періоду правового статусу певних категорій осіб, а саме: іноземців, торгових представників, дипломатичних агентів, злочинців, біженців, рабів, дезертирів, комбатантів, некомбатантів, цивільних осіб та військовополонених. Так, стосовно виникнення та розвитку явища правового статусу особи за міжнародним правом протягом його домодерного періоду розвитку, у стародавню добу (з IV тисячоліття до н. е. до 476 р. н. е.), підкреслено притаманний цьому інституту регіоналізм, обмежений і похідний характер, низький рівень систематизації норм та переважне звичаєве регулювання відносин, які виникали у зв'язку з існуванням певних прав, обов'язків та відповідальності індивідів.

Здійснено аналіз особливостей правового статусу особи в середньовічному міжнародному праві та впливу релігійних, станових і політико-правових чинників на його формування. Зокрема, встановлено, що тривалість трансформації правового статусу індивіда за міжнародним правом зі стародавнього до середньовічного етапу його домодерного розвитку свідчить про

домінантність попередньо усталених практик щодо правового статусу особи у регіонах Європи, Близького та Далекого Сходу, а поступова стандартизація умов реалізації складових міжнародно-правового статусу особи протягом Середньовіччя в західноєвропейському регіоні відбувалася швидше порівняно зі схожими процесами у державних утвореннях Сходу. Наголошено, що відповідно до середньовічного міжнародного права індивід не мав міжнародної правосуб'єктності, однак розширювалася сфера його правового захисту через інститути Божого миру, протекції, встановлення привілеїв для певних категорій осіб, а також через розвиток канонічного права.

У Розділі 3 з'ясовано вплив Вестфальського конгресу 1648 р. на трансформацію правового становища особи в європейському міжнародно-правовому просторі шляхом аналізу Вестфальських мирних договорів, виявлення змін у співвідношенні принципу державного суверенітету та правового статусу індивіда, а також визначення ролі нової системи міждержавних відносин у формуванні опосередкованих механізмів міжнародно-правового захисту особи. Визначено, що правовий статус особи в європейському регіоні з початком класичної доби міжнародного права був значно зміцнений шляхом закріплення у Вестфальських мирних договорах і Мюнстерській мирній угоді норм щодо захисту прав людини з питань власності, свободи віросповідання, торівлі і пересування, практичних аспектів дипломатичних відносин і повоєнного врегулювання суспільного життя тощо, у межах класичної системи міжнародного права індивід почав розглядатися як об'єкт міжнародно-правового регулювання.

Проаналізовано правові акти Французької революції, а саме Декларацію прав людини і громадянина 26 серпня 1789 р., Конституцію 1791 р., Конституцію 1793 р., Конституцію 1799 р., декрети Національних зборів революційного періоду та інші документи як нормативно-ідеологічне підґрунтя змін у правовому статусі особи. Також встановлено форми рецепції змісту даних норм у

міжнародному праві шляхом виявлення впливу революційних ідей на формування міжнародно-правових стандартів у сфері прав іноземців, гуманізації права війни та становлення універсалістських підходів до прав людини. Встановлено, що перенесення акценту із об'єктності особи в правовому полі на наявність у неї широкого кола правових можливостей, закріплених у нормативно-правових актах початкової стадії революційного періоду, сприяли подальшому утвердженню індивіда як окремої правової одиниці, в тому числі й на міжнародному рівні. Розкрито, що концепції природних і невідчужуваних прав людини, рівності та громадянства мали значний вплив на розвиток міжнародного права, сприяючи формуванню нових стандартів правового становища індивіда, базуючись на принципах недискримінації, законності та гарантій безпеки. Вказано, що з подальшим розвитком подій Французької революції правове становище індивіда зазнало регресу.

У контексті інституціоналізації окремих елементів міжнародної правосуб'єктності індивіда у міжнародному праві XIX – початку XX ст. проаналізовано Заключний акт Віденського конгресу 9 червня 1815 р., Паризький мирний договір 30 березня 1856 р., Берлінський трактат 13 липня 1878 р., а також Декларацію держав про припинення торгівлі неграми 8 лютого 1815 р., Паризьку декларацію про морське право 16 квітня 1856 р., Бухарестський мирний договір 28 травня 1812 р., Конвенцію про забезпечення вільного користування Суецьким каналом 29 жовтня 1888 р., Женевські та Гаазькі конвенції, акти, прийняті з метою функціонування міжнародних організацій, Версальський мирний договір 28 червня 1919 р. та Статут Ліги Націй, інші нормативно-правові документи. Зазначено, що індивід не визнавався повноцінним суб'єктом міжнародного права, хоча набув окремих елементів міжнародної правоздатності завдяки інтенсифікації закріплення його елементів на міжнародному рівні протягом XIX – початку XX ст. шляхом прийняття заключних актів конгресів, багатосторонніх та двосторонніх угод. Встановлено, що на даному етапі розвиток правового

статусу індивіда характеризувався розширенням переліку елементів досліджуваного явища та належних категорій осіб, а відображенням значного поступу правового становища осіб протягом XIX – початку XX ст. став гуманітарний вимір його закріплених елементів Женевськими та Гаазькими конвенціями, створення Ліги Націй як міжнародної організації задля недопущення воєнних конфліктів.

Ключові слова: домодерне міжнародне право, модерне міжнародне право, права і свободи, правова відповідальність, правовий статус особи, правові гарантії безпеки, правові обов'язки, розвиток правового статусу особи.

ABSTRACT

Psota T. V. The evolution of the legal status of an individual in pre-modern and modern international law (late 4th millennium BC – early 20th century). – Qualification scholarly paper: a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in International relations, Specialty 293 International Law. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2026.

The thesis is devoted to a comprehensive study of the evolution of the legal status of an individual in pre-modern and modern international law during late 4th millennium BC – early 20th century. Chapter 1 provides an analysis of the historiography of the problem of the legal status of an individual in pre-modern and modern international law. In particular, groups of domestic and foreign scholarly works were identified and considered, namely the modern historiography of the evolution of the legal status of an individual in pre-modern and modern international law (late 20th - early 21st century), the historiography of the problems of the development of the international legal status of an individual in the pre-modern and modern era (late 19th - early 20th century), the historiography of the evolution of the legal status of an individual in international legal thought of Russian and Western European scholars of the 19th century. The analysis of the totality of domestic and foreign scientific literature on the evolution of the legal status of an individual in international law of the pre-modern and modern era allowed us to conclude that this issue is insufficiently covered, the analysis of information on the subject of the research is fragmentary and heterogeneous.

The source base for the study of the legal status of an individual in international law during pre-modern and modern periods is characterized, its structure and features are determined. It is indicated that the source base for the study is characterized by multilevelness and heterogeneity, consisting of a set of historical and legal sources – international treaties and customary norms, diplomatic practice, judicial precedents,

doctrinal works, etc., which reflect the gradual formation of ideas about the legal status of an individual in interstate relations during the period under study.

In the context of the theoretical and methodological foundations of the study, it is noted that the research employs philosophical, general scientific, and special methods of inquiry, as well as the fundamental principles of scientific knowledge acquisition which made it possible to examine the phenomenon of the legal status of a person and its characteristic features within the specified chronological framework as a dynamic category shaped by the development of international law and the evolution of ideas regarding the role of an individual in international relations.

In Chapter 2, the characteristic features of the legal status of an individual in ancient international law and the degree of regional factors influence on the evolution of the position of individuals are revealed, the prerequisites for the emergence and delimitation of the legal status of certain categories of persons in international law of the ancient period are clarified, namely: foreigners, trade representatives, diplomatic agents, criminals, refugees, slaves, deserters, combatants, non-combatants, civilians and prisoners of war. Thus, with regard to the emergence and development of the legal status of an individual under international law during its pre-modern period of development in ancient times (from the 4th millennium BC to 476 AD), its inherent regionalism, limited and derivative nature, low level of systematization of norms and predominant customary regulation of relations in connection with the existence of certain rights, duties and responsibilities of individuals are emphasized.

The analysis of the features of the legal status of a person in medieval international law and the influence of religious, class, political and legal factors on its formation was carried out. In particular, it was established that the duration of the transformation of the legal status of an individual under international law from the ancient to the medieval stage of its pre-modern development indicates the dominance of previously established practices regarding the legal status of a person in the European region, the Middle and Far East. It is noted that the gradual

standardization of the conditions for the implementation of the international legal status components during the Middle Ages in the Western European region occurred faster than similar processes in the state formations of the East. It is emphasized that according to medieval international law, the individual did not have international legal personality, however, the scope of the legal protection expanded through the institutions of God's peace, protection, the establishment of privileges for certain categories of persons, as well as through the development of canon law.

In Chapter 3, the impact of the Westphalian Congress of 1648 on the transformation of the legal status of an individual in the European international legal space is clarified by analyzing the Westphalian Peace Treaties, identifying changes in the correlation between the principle of state sovereignty and the legal status of an individual, and determining the role of the new system of interstate relations in the formation of indirect mechanisms of international legal protection of a person. It is determined that in the beginning of the classical era of international law the legal status of an individual in the European region was significantly strengthened by certain norms in the Westphalian Peace Treaties and the Münster Peace Agreement regarding the protection of human rights on issues of property, freedom of religion, trade and movement, practical aspects of diplomatic relations and post-war regulation of public life, etc., within the framework of the classical system of international law. It is stated that the individual began to be considered as an object of international legal regulation.

The legal acts of the French Revolution are analyzed as a normative and ideological basis for changes in the legal status of a person, namely the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen of August 26, 1789, the Constitution of 1791, the Constitution of 1793, the Constitution of 1799, the decrees of the National Assembly during the revolutionary period and other documents. The forms of reception of the mentioned norms content in international law are also established by identifying the influence of revolutionary ideas on the formation of international legal standards in the field of the rights of foreigners, the humanization of the law of war and the

formation of universal approaches to human rights. It is noted that the shift in emphasis from the objectivity of a person in the legal field to the presence of a wide range of legal opportunities enshrined in the normative and legal acts of the initial stage of the revolutionary period contributed to the further establishment of an individual as a separate legal unit, including the international level. It is revealed that the concepts of natural and inalienable human rights, equality and citizenship had a significant impact on the development of international law, contributing to the formation of new standards of the legal status of an individual, based on the principles of non-discrimination, legality and security guarantees. It is indicated that with the further development of the French Revolution, the legal status of an individual regressed.

In the context of the institutionalization of separate elements of the international legal personality of an individual in international law of the 19th and early 20th centuries, the Final Act of the Congress of Vienna of June 9, 1815, the Paris Peace Treaty of March 30, 1856, the Berlin Treaty of July 13, 1878, as well as the Declaration of the Powers, on the Abolition of the Slave Trade of February 8, 1815, the Paris Declaration respecting Maritime Law of 16 April, 1856, the Treaty of Bucharest of 28 May, 1812, the Convention Respecting the Free Navigation of the Suez Maritime Canal of October 29, 1888, the Geneva and Hague Conventions, acts adopted for the purpose of the functioning of international organizations, the Treaty of Versailles of June 28, 1919, the Covenant of the League of Nations, and other legal documents were analyzed. It is noted that an individual was not recognized as a full-fledged subject of international law, although a person acquired certain elements of international legal capacity due to the intensification of the consolidation of its elements at the international level during the 19th – early 20th centuries through adoption of the final acts of congresses, multilateral and bilateral agreements. It is established that at this stage the development of the legal status of an individual was characterized by the expansion of the list of elements of the phenomenon under study and corresponding categories of persons. It is stated that the humanitarian dimension of its consolidated elements by the Geneva and

Hague Conventions, the creation of the League of Nations as an international organization to prevent military conflicts was the reflection of the significant progress of the legal status of a person during the 19th – early 20th centuries.

Key words: pre-modern international law, modern international law, rights and freedoms, legal responsibility, legal status of an individual, legal guarantees of security, legal obligations, development of the legal status of an individual.